

Малажалые хвгжөөлгэдэ олоннитын эдэхи үүсхэлые үргэнөөр элсүүлэе

Эмхидхэлэй хүдэлмэри үргэнөөр ябуулна

Колхозно ба совхозно нийтын ашаг шэмэтэ малажалые хвгжөөх гурбан жэлэй түсэб тухай ба малажалые продуктнуудые бэлдэхэе тухай СССР-эй Министрүүдэй Сөвөдэй ба ВКП(б)-тэй ЦК-гэй тогтоолнуудай гараантай даша...

Малшад парти ба правительствын шухала документүүдтэй танилсаад байхдаа бэе дээрэ харюусалгатай уялгануудые дааж абадан. Жэжээлхэдэ, хүнэй-товарна фермын малшан хүрэр Базар Дабавэ гэгшэ сүдхэ соогоо малайнгга амидын шгнүүрые горьтойгоор дээшлүүлжэ зорилгогой.

Тус колхозойхид эмэ жэлдэ гакхайн, тахгаай ферменүүдые шэнээр бин болгохо гэжэ өөһдөнгөө хамтын суглаан дээрэ шийдхэ. Мүн хүнэй-товарна ба хониной ферменүүдые улам ехэ болгохо хүсэлтэй байна. Эдэ бүхэ хэмжээ-ябуулгануудаа хараалхан болоор соогоо шийдэхын тула колхозой правлени ба партийна организаци барилгашадай бригадые түрүү эрхим хүдэлмэришэдөөр бүридхэжэ, малай байрануудые шэнээр бариха, заабаарилжа хүдэлмэринүүдые ябуулжа байха юм.

М. Багадаев.

Улан-Уддын моторо-заабаарилгын заводой коллективэй дунда стахановец нхэр Н. Бочков ажаллайнгаа млар бутээсээр суурхана. Мүнөө табанжарай програмна үзүүлэн дүргэжэй юм. Үдэрэйгөө нормые саг үргэжэ 200 гаран процент дүүргэдэг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: солото токарь Н. Бочков ажаллажа байна. О. Зенинин фото.

КОМСОМОЛЬСКО-ЗАЛУУШУУЛАЙ БРИГАДАНУУД МҮРЫСЭНЭ

Улан-Удын Лениней орденго паровозо-вагонно заводой комсомолцууд ба залуушуул социалистическэ мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр хабаадалхан, үйлдэринин ехэсэн амжалта туйлана. Котельнэ цехын комсомольско-залуушуулай бригада (бригадирын нхэр Андрейченко) май харынгай түсөб 281 процент дүргэжэ, цех дотороо түрүү нуури эзэлэ.

Тэдэнэй дундаа залуу токарь Мария Маркина мүнөө 6 жэл хахадай түсөб дүргэдэ, Октябрьска революциин 32-дохн жэлэй ой хүрэтэр 7 жэлэй програмна үзүүлэн дүүргэхэ зорилгогойгоор ажаллажа байна. Тэрэнэй дүй дүршэлые токарьнууд Скосырская, Калининна ба бусад халан абажа, мүн харынгаа нормые 180—190 процент дүүргэнэ. Э. Качунас.

Шэнэ прибор бүтээбэ

Улан-Удын моторо-заабаарилгын заводой коллективэй дунда үйлдэрингөө сагые багдхан, гүрэнэй мунгэ зөөри арилха ба эрхим хайн шанартай продукци гаргаха талаар социалистическэ мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрэнхэй.

Механическэ цехын токарь нхэр Антипин гэгшэ металл халаан-гүйгөөр болбосоруула тусхай прибор бүтээбэ. Тэрэ приборын нэгэ халаан соо 60 хэлэг болтнуудые хэчин орондоо 1800 хэлэг болтнуудые эрхим хайн шанартайгаар үйлдэрингөө гаргаха аргатай юм.

Нүхэр Антипин өөрингөө конструкторин приборой ашаар үйлдэрингөө сагые аяар 30 дахин хороогоо. Эинэ жэл бүхэндэ 10 мянга гаран түхэриг гүрэнэй мунгэ арилжа байна.

Мүн энэ заводой фрезеровщик-гууд-стахановецууд Сахаровский, Альбинова, техникгой Якушев, главна механик Маслов гэгшэд автомашиннын нэгэ деталлин хобол гаргажа, «СТЗ-НАТИ» маркын тракторай валик бүтэн гаргаха арга бин болгоо. И. Яхно.

Нэгэшье модо гээнгүйгөөр урадхуулга

Үнгэрэгшэ намар-убөлэй сезон соо бэлдэхэдээн модонуудые ямаршье хоролто гээлтэйгөөр урадхуулан, хүрэхэ газартань хүргэхэ гэшэ модо урадхуулгадай эгээл шухала зорилго мүн.

Гэбшье, мүнөө модо урадхуулга дээрэ элдэб ушарнуудһаа боложо, ехэсэн хэмжээний модон минн хаягдана. Тэрэ ушарһаа боложо, модо урадхуулгаг предпрятн бүхэн жэллээ жэлдэ хэдэн зуу мянган түхэригэй гарзада ороно. Юун дээрээ модоний гээлтэ гаранба гэхэдэ, модонуудые уһа руу тлхилгэ ба урдажа ерөн модонуудые хүдөөдэ гаргалгын хангалтагүйгөөр эмхидхэдхэннээ, хадһанууд ба нуга тохойнуудые мугаар сэбарилһэннээ, элдэб нюуруудай модо хулгэйлжа ябадалһаа болоно.

Гадна, модонууд нэгэ газарта хахаад, удаан саг соо байхдаа уһа ехээр зуужа, доошоо шэнгэшэдэг байха юм. Илангаяа энэ жэлдэ бэлдэхэдээн модонууд түргэн уһа зуужа шэнгэдэг байна.

Уһанай ехээр эмзэһэнэй һүүлээр модонууд гол мүрэнүүдэй халаа һабанууд соо хаагдашада ба хүдөөдэ хаягдашада байна. Тээд, тэдэнин харингүйгөөр хаяд гарадаг ябадалһууд ушарна. Үдын модо урадхуулгын конторын участогуудаар инмэ ушарнууд нэгэтэ бэшэ үзэгдэдэг байна.

Модошодто кино харуулнагүй

Ажалшадые коммунистическээр хүмүүжүүлгэдэ киногой ехэсэн үүргэ дүүргэдэгын мэдэжэ. Мүнөө кино гансахе хороудууда, томо томо тосхоннууда бэшэ, харин малажалай ферменүүд, полевой станууд, модо бэлдэхэлэй болон урадхуулгын участогууд дээрүүр харуулагдаг болонхой.

Большевистскэ парти ба советскэ правительсто кино, радиое хаа хаанагүй дэлгэрүүлжэ тушаа онсо анхарал табидга байна. Мүн энэ хэрэгтэ зориулагдажа, ехэсэн хэмжээний мннгэн зөөри гүрэнэй зүгһөө йомологдон.

Гэбшье, энэ шухалын шухала хэрэгые тоодоггүй гэхэ гү, али кино харуулаха талаар «дэлгэрэнгы» хэмжээ-ябуулга хараалһань, тэрэнэ үлгөөдэринь мартажархидга ушарнууд үзэгдэнэ. Жэжээн, ой модоний промышленностин ба модо урадхуулгын хүдэлмэрилгээшэй профсоюзай обком (түрүүлгээшэ нхэр В. Веселов) модо урадхуулгашадые культуриаар хангаха тухай үргэн ехэ хэмжээ-ябуулга хараалһан байгаа. Тэрэнэ тэрэ дары партиин Обкомой пропаганда ба агитациин табагта эльгээһэн байха юм.

Ехэсэн хүдэлмэри хэбэ

Һаяахан Хорин аймцентрын эмхидхэн бригада үдэрэйнгөө даалгабарине 160 процент хүрэтэр дүүргэжэ, бэшэ бригадануудта жэжээ харуулан байна. Ингэжэ, Хорин аймцентрын хүдэлмэрилгээшэ модо урадхуулгы болзоорноон урид дүүргэхэ ябадалда туһалалсажа байна. Б. Намжилон.

Урадхуулгын участогуудай мастер, бригадир ба хүдэлмэришэн бүхэн нэгэ гонзогор модон бүрин бэлдэхэдэ хүнэй үшэ хулһэнэй гаргаданни мэдэхэ ёһотой. Тэрэнин хаяад гаража яажашы болохогүй.

Мүнөө модо урадхуулгын Үдын конторын гаванһаа механизированн шэлэй завод худар модо урадхуулга дээрэ модонууд тон олоороо уһанда алдагдан ошоно. Энэ дутууе дары усадха хэрэгтэй. Сугларһан модонуудые үнн удаан уһан соо байлгангүй, дары түргэн хүдөөдэ гаргаха ябадалые эмхидхэхэ хэрэгтэй. Һүүлэй үедэ тосхонууд ба горд шадар арьедэ дүтэ газардаад хэбтэһэн модонуудые хулгэйлжа ябадалһууд үзэгдэнэ.

Үдын модо урадхуулгын конторо модонуудай гээлтэ хоролтнуудые усадхаха гүйсэд арга боломжотой. Модоний хахаан газарнуудые сэбарлжа тракторнуудтай ба бусад механизмуудаар гүйсэд хангалданхай. Тээд, тэндэхи хүтэлбэрилгээшэдэй зүгһөө энэ шухала асуудалда анхаралаа багаар хандуулагдаһын тон гэмшэлтэй байна.

Модонуудай гээлтэ хоролтогой эрид тэмсэхэ саг тулаа. Ф. Шеляпин.

Һуралсалайнгаа жэлые амжалтатайгаар дүүргэ

Хэжэнгын аймагай Доодо-Хуланай сомоной Мологовой нэрэмжэтэ колхозой дэргэдэхи эхин һургуулин багшанар Ц. Токтохоев, Л. Раднаева гэгшэд эрхим һайнаар хүдэлмэрилһэнгөө ашаар, һуралсалдаа һайн амжалтануудые туйлаа. Энэ һургуулин һуралтад программынгаа материалнуудые гүнээгээр ба һайнаар шудалжа, удаахан классуудта булгарар ябуулагдаба.

Багшанар урөгтөө тон һайнаар бэлдэхэдэ, урөгүүдаа һонирхотойгоор үнгэрэдэг байна. Гадна, гэгэдэжэ яһаһан зарим һуралтад ходоодо һаналаа табидга, дутуугаар дйлһонон зүйлүүдые заажа үгэжэ хүсүлдэг заншалтай.

Энэ һургуулин багшанар һуралсалайнгаа хүдэлмэринэ идеяһе түдэр хэмжээндэ ба методическа талаар тон зүбөөр ябуулаа. Мүнөө үедэ һуралсалай шэнэ жэлдэ бэлдэхэ хангалтатайгаар ябуулагдажа байна.

А. Аоржааев.

Багшанарай оролдогын ашаар

Бичурын аймагай дунда һургуулин дүрбэдхи классай һургалта Ю. Матюшина тон һайн амжалтануудтайгаар һуралсалайнгаа жэлые дүүргэе. Хабарай шалгалтануудта ород хэлээр, арифметикээр энэ классай һургалтад «5» ба «4» сэлтэнүүдые абаһан байна.

Энэ классай һургалтад болбол бэшэмэл ба устнаар шалгуулагдажа, эрхим һайнаар һуралсаһаа хариулаба. Энэ хадаа һуралсалай жэлые эхһинһээ хойшо классые даагшын һайнаар хүдэлмэрилһые, программынгаа материалнуудые һуралтада гүнээгээр ойлгуулыһы харуулаа.

Шэбэртын долоон жэлэй һургуулин ород хэлэнэй багша Л. Степанов һуралсалайнгаа жэлые мүн тон һайнаар үнгэрэе. Энэ һургуулин ахалагша классуудай һургалтад ород хэлээр булгадаа «һайн» гэлһэн сэнгэлтэнүүдтэйгээр хабаарайнгаа экзамен дүүргэе. Ф. Степанов.

БУЛТАДАА УДААДАХИ КЛАССТА ОРОО

Друунын аймагай эхин һургуулинууд 1948—49 онуудай һуралсалай жэлые муу бэшээр үнгэрэе. Энэ хадаа илангаяа хабарай шалгалта дээрэ эли тодоор харагдаба. Жэжээн, Эгэтын эхин һургуулин (даагшань нхэр Ц. Номтоев) дүрбэдхи классай 19 һуралтад бултааран «эрхим һайн» ба «һайн» гэлһэн сэнгэлтэнүүдые абаа.

Энэ һургуулин 70 һуралтад бултаараа удаадахи классуудта оруулагдаба.

Тэрэшлээн Домнын эхин һургуулинууд һуралсалдаа һайн амжалтануудые туйлажа шадла. Д. Ширабов.

Залуу малшадай амнал

Ахын аймагай «Улаан-Аха» колхозой комсомолцууд ба залуушуул колхозойнгоо малажалые улам сэвшэһэ хүгжөөжэ, парти ба правительствын түхэтэ тогтоолнуудые үнэн сэхэ хэрэгүүдээрээ бэлдүүлхын тула эршэмтэйгээр тэмсэжэ байна.

Тус колхозой комсомолцууд колхозойнгоо малажалые саашадай хүгжөөлтэдэ залуушуулай хабалдалга гэһэн асуудалые комсомольско суглаан дээрэ зүбшэн хэлсэжэ, тодорхой шийдхэбэри гаргаһан байна. Тингээд олонжин комсомолцууд малажалай харюусалгатай участогууд дээгүүр хуьбарилан табигдаа. Мүнөө үедэ түс колхозой малажал дээрэ аяар 20 гаран комсомолцууд хүдэлмэрилжэ байна. Тэдэнэр малшадай

хоорондо социалистическэ мүрысөөе үүсхэгшэд юм.

Тингэжэ ВЛКСМ-эй түрүү гэшүүд өөһдөнгөө ажал дэчэе һайн амжалтануудые туйлана. Республикын сууга адуушадай нэгэн, ВЛКСМ-эй гэшүүн нхэр Сыгча Семенов 71 гүрүнээ 71 унага абаад байна.

Мүн тинхэдэ аймаг соогоо алдарһаһан һаалишан нхэр Дугарова өөрынгөө даажа байһан 14 үнэһинээ 9 тугал абаад, һу һаалгаа улам дээшлүүлхын түлөө эсэхэ сусахые мэдэнгүйгөөр ажаллана. Тэрэшлэн малажал дээрэ хүдэлмэрилдэг комсомолцууд Н. Цыбикова, Н. Хаптаева ба бусад ажалай үндэр бүтээсэнүүдые харуулжа, түрүүшүүлэй тоодо ябана.

Д. Цыренов.

Ходоодоо түрүүлэн ябанад

Хабарай тарилгын хүдэлмэринүүдэй үедэ Эдэйн аймагай Боргойн селсоведэй Сталиной нэрэмжэтэ колхозой комсомолцууд ажалай үндэр бүтээсэнүүдые туйлан, буздага жэжээ яруулан ажаллаа. Комсомольско-залуушуулай үндэр ургасын хоёр звено эмхидхэгдэһэн ба тэдэ звенонууд хоорондоо социалистическэ мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлһэн байгаа. ВЛКСМ-эй гэшүүд Ш. Гармаев,

Б. Гармаева гэгшэд үдэр бүри хоёр хоёр нормонуудые дүүргэдэг һэн. Мүнөө эдэнэр нар хахалагга дээршэе ажалай үндэр бүтээсэнүүдые туйладаг байха юм. Бригадануудта агитационно-ойлгууламжын хүдэлмэри һайнаар ябуулагдана. Комсомолцууд саг үргэжэжэ колхознигуудтай хөөрөл ажалай үндэр бүтээсэнүүдые харуулжа, түрүүшүүлэй тоодо ябана. Д. Цыбиков.

ХОЙШОЛУУЛШАГҮЙ ШУХАЛА ЗОРИЛГОНУУД

Республикын колхознигууд ба колхозничанууд, МТС-үүд болон совхозуудай хүдэлмэрилгээшэд, хүдөө ажахын мэргэжилтэд үнгэрэгшэ хабартаа амжалтатой һайнаар ажаллаа. Газар элдүүрилгын ба тарилгын шанар саада жэлүүдэй хийһэе үлүү һайн байгаа. Тарилгын хүдэлмэри хаа хаанагүй шахуу агротехническэ эрхим болзор соо ябуулагдаба. Энээнэй аша үрүнүүдынь харагдажа эхилээд байна.

Эгөөр, энэмнай ургасын түлөө тэмсэлэй эхин лэ гэшээ. Тинмэ ушарһаа, багханшые тэдэ һанаагаа амарха ябадал гаргажа болохогүй. Эхилһэн хэрэгтэ эсэстэнь хүргэхэ — баян ургаса ургуулаха, тарья хурялда ба тушаалгын хүдэлмэри хана саг соонь бэлдэхэ, нэгэшье монсогор тарья гээнгүйгөөр хуряажа абахын тулада үшөөл ехэ хүсэн гаргагдаха болоно.

Тарянайн гараса дээрэй харыхада, нотаг бүхэндэ арбин баян ургаса абаха шэнжэтэй. Гэхэ зуура, зарим газарнуудта буртаг үбэрэн ехээр гараад, тарянайн ургалгада хаад хэхээе байна. Борнойлоло гэхэ, үбөһынь түхэ мэтээр тарялангаа буртаг ургамалнуудһаа арилгаха саг, тулаа. Тээд, энэ хүдэлмэри республика доторнай,

Д. ЭРДЫНБЕЕВ, ВКП(б)-гэй Обкомой хүдөө ажахын таһагые даагша

Илангаяа Заиграйн, Иволгын, Сэлэнгын, Бичурын ба бусад хэдэн аймагуудай колхозуудта муугаар ябуулагдаба.

Тарилгадаа харууһа хангаха хэрэг үбэрэн ногоо түлгээ тэдэгээр хязарлагдаха ёһогүй. Илангаяа үржэл багатай хурьһэндэ минеральна ба нотагай үтэгжүүлгэнүүдээр нэмэлтэ тэжээл үгэхэ шухала. Хүдөө ажахын мэргэжилтэд хадаа тарилгада нэмэлтэ тэжээл үгэхэ али бүхэ арга боломжонуудые ашаглахын тулада оролдогдо гаргаха уялгатай, тингээл ургасын ехэ болохонь лабтай. Тарянайн сээслэгэри байха үедэ искуствениээр үржүүлжэ, үргэн рятгай тарилгануудта рядууд-хоорондын элдүүрилгэ хэхэ гэхэ мэтгын түрүү арганыуды хэрэглэн, оролдогдо гаргаха шухала. Хүдөө ажахын мэргэжилтэд бүхэ колхозуудта эдэ хэмжээ-ябуулгануудые үүсхэгшэд, эмхидхэгшэд ба бодото дээрэн бэлүүлгээшэд байха зэргэтэй.

Хүдөө ажахын культурануудай хоротод хадаа ургасдаа ехэ хохидол ушаруулжа болохонь элитэ. Тарянайнаа полинуудые һайтар адалан хаража байха ба хүдөө ажахын хоронтонтой тэмсэхэ хэмжээнүүдые хана саг соонь хараалһан бэлүүлжэ шухала. Колхоз бүхэндэ химикадуудай запас байха ёһотой.

тэрэшлэн ургасын хоронтонтой тэмсэхын тулада томилогдон хундүлдэ зохихо заабари үгэхэ ушартай. Ургасаяа гээлтэйгөөр хуряажа абаха бүхэ арга боломжо манда бини. Эдэнэе бүрин хэмжээгээрн ашаглаха уялгатайбад.

Тарилгадаа харууһа хангахатаа хамта, ургаса хуряалгын хүдэлмэридэ эртээнэй һайтар бэлдэхэхэ хэрэгтэй. Гэбшье, Кударын, Эдэйн, Тарбагатайн, Түнхэнэй ба бусад зарим аймагуудай колхозууд тарья хуряажа машинануудайнгаа ехэ заабааритай байтарынь мүнөө хүрэтэр юушые хээгүй, ямаршые хүдэлмэри ябуулаагүй һууна.

Морин молотилканууд ба тарья сэбарлжэ машинануудые заабаарилжа олонхи аймагуудта үшөө эхилгээддүй байһаар, энэнь тарья сохилго ба гүрэндэ тушаалгы хойшо татажа магад. Хожомдоогүй байһандан энэ ехэ дутуугаа дары усадхан зайсуулаха шухала. Республикын 36 машинно-тракторна станцинуудай минл хоёрын (Тарбагатайн ба Закаменай МТС-үүд) комбайнуудаа заабаарилжа дүүргэе. Комбайнуудые заабаарилга Түнхэнэй, Кабанскын, Бичурын, Хорин ба Сэлэнгын МТС-үүдтэ барагаар ябуулагдаба. Гэбшье, бусад МТС-үүдтэ комбайнуудые заабаарилжа хүдэлмэри таһалдалда оронхой. Сагаан Усанай, Курбын, Кяхтын, Итанцын, Хамнигадэйн МТС-үүд

нэгэшье машина заабаарилладүй. Бүхэ МТС-үүдтэхи морин жатканууд хуряалгын хүдэлмэридэ заабол хүсэд бүрин ашаглагдаха ёһотой. Гэхэ зуура, Үдын МТС-һээ бэшэлдэ морин жаткануудые заабаарилжа үшөө дүүргэддүй байна. Харин Окно-Ключевскойн, Хонхолойн, Иволгын, Закаменай МТС-үүд заабаарилгын хүдэлмэри эхилээшөөдүй.

Хуряалгада хэрэглэгдэхэ ээр зэбзэгүүдые заабаарилжа хүдэлмэри унжайгааруулаһаа зүбгүйгэй ямаршые шалтаган байха ёһогүй. Аймагуудай партийна, советскэ ба хүдөө ажахын органууд ургаса хуряажа машинануудые хана саг соонь эрхим шанартайгаар заабаарилжа хүдэлмэри үдэр бүри хинан шалгажа байха уялгатай.

Тарья хуряажа ба тушааха хүдэлмэридэ бэлдэхэхэдэ, хушалтагтай тогууд болон тарья хатааха сушилкануудые бариха, заабаарилжа хэрэгтэ онсо анхарал табихан шухала. Энэ хадаа ажахын-политическэ ехэ удхатай зорилго болоно, юундэб гэхэдэ, ургасын гээлдэ оролгые усадхан зайсуулаха ба тарья тушаалгы эрхимээр эмхидхэгдэе туһалха байна.

Эдэ зорилгонуудые амжалтатайгаар шийдхэгэ — аймаг, колхоз бүхэнэй нэрэ турын хэрэг мүн.

Тарья бэлдэхэлые угтуулан, бэлдэхэлэй организацинууд ехэ хүдэлмэри ябуулагдаха ёһотой. Гэбшье, эдэ организацинуудай, тэрэ тоодо «Заготзерногной» республиканска конторын ба Бурмонкоопсоюзай, хүтэлбэрилгээшэд хүдэлгэгүй хүжүүн ябадал гаргана

гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. «Заготзерногной» ба Бурмонкоопсоюзай тушаан абалгын олохон пунктуудта складуудые ба овощь-хартаабаха хадагалха газарнуудые заабаарилжа, шэнээр бариха хүдэлмэри ёһотойгоор эмхидхэгдэдүй, бэлдэхэлэй пунктуудын кадрнуудаар бүридүүлгээддүй, шгнүүрүүдынь бэлэн болгодоодүй зангаараа.

Колхозууд, МТС-үүдые шэфтээ абанан городскэй предпрятинууд болон организацинууд ургаса хуряажа ба тарья тушааха хүдэлмэридэ бэлдэхэхэдэ колхозуудта, МТС-үүдтэ ехэ туһаламжа үзүлжэ шадха ба үзүлхэ ёһотойшые. Эдэнэр материально-техническэ талааршые (хуряалгын машинануудые заабаарилжа г. м.), тэрэшлэн эмхидхэлэй хүдэлмэрин талааршые туһалха зэргэтэй. Шэфүүд хадаа колхозууд ба МТС-үүдэй хүдэлмэрилгээшэд дунда нийтэ-политическэ, культурино-гээргээшэй хүдэлмэри ябуулахадан тэндэхи партийна эхин организацинуудта туһа хүргэхэ болоно.

Нютагуудтахи партийна, советскэ бүхэ органуудай гол зорилгонуудай нэгэнини юуб гэхэдэ, тарилгадаа харууһа хангаха ба ургаса хуряажа, тарья тушаалгада бэлдэхэхэ хэрэг болоно. Энэ зорилгы бэлүүлгэдэ гол анхарал, гол хүсэн элсүүлгэдэн табигдаха ушартай.

Партийна организацинууд болбол «1949 ондо ургаса хуряажа, хүдөө ажахын продуктуудые бэлдэхэхэ тухай» СССР-эй Министрүүдэй Сөвөдэй ба ВКП(б)-гэй

ХОЦА НАМСАРАЕВ—БУРЯТ-МОНГОЛ ЛИТЕРАТУРЫН ҮНДЭНЭ НУУРИ ТАБИГША МҮН

Манай республикын олонинтэ болбол үнү удаанай уранзоохолшо, поэт ба драматург, бурят-монгол литературын үндэнэ нуури табигша нүхэр Хоца Намсараевич Намсараевай 60 наһа хүрэнэй ба литературно-олонинтын ажал ябуулжа эхилэнээн хойшо 30 жэл гүйсэхэнэй оёе 1949 оной июлинь 2-то тэмдэглэхэнэ.

1936 ондо парти ба правительствын хүтэлбэрлэгшэдтэй Бурят-Монголой ажалшадый делегациин Кремльдэ уулзана уулзалга дээр В. М. Молотов манай республикада гүндэр сэгнэлтэ үгөө бэлэй. Нүхэр Молотов нигэжэ хэлээ хэн: «Бурят-Монголой Республика — Советскэ Союзай эгээн холын республика юм. Тингэбэшье, Москва хаа эгээн холын энэ республикада советскэ засаг, манай ленинскэ парти холодоо анхаралтайгаар кандадаг байгаа, Бурят-Монголой республикын тогтоон анхан түрүүшын үдэрнэ хойшо мүнөө хүрэтэр, нүхэр Сталин сар үргэлжэ өөрөө анхарал табидар байна».

Энэ уулзалга дээр байлсаха зуура, нүхэр Хоца Намсараев болбол советскэ засагта, большевиктскэ партида ба агуухэ вождэ нүхэр Сталинда арад зонийнгоо зах хязаргүй дуратай ба үнэн шударгуу байыне дуулаһан «Агуухэ Сталинда» гэжэ шүлгөө советскэ арадудта согтой залитай, золтой жаргалтай, харуул хайхан ажабайдал олгоһон хүндэтэ багша нүхэр Сталинда зороулжа, нуураараа кандаха зол хубида хүртэһэн юм.

- Барашагүйгү ехэ
Баясхаланта байдал,
Баярай одон
- Улаан гэрлээр
Орбён сорбён
Огторгой хадхан,
- Суутай сэнгэлий
Социализмын ороной
нуури болоо.
- Марк, Энгельс,
Ленин багшын
Эрхим шаби,
- Бүхэдэлхэйн
Үгэтэй ангин
Гайхамшаг багша —
- Сталин, шини
Алдары хургаал
Мүнхэ болтогой.

Эдэ мүнүүд болбол өөрынгөө творческо бүхы хусые арадтаа, партида ба агуухэ Сталин багуладаа зороулжа байдаг поэдэй творчествын гол амининь, торгом оройнэ мүн болохо байна.

Хоца Намсараев 1889 ондо, Хэжэнгийн аймагта, үгэтэй тарнашанай бүлэ соо түрөө. Тэрэнэй хоёр наһатай байхадан эхэ эсэгэнэ тэндэ дунда шадалтай Намсарай гэжэ хүнхэд нэгэ мори ба торхо арсаа абаад үгэнэ байгаа. Бишхан Хоца болбол 3 наһатай байхадла хубуунинь болжо үгтэнэй эсэгэйнэ гэгдэбэ. Тинн тэрэнэй бага наһанинь хүшэр хүндэ байдал соо, эхэ эсэгэн энхэрлүгитээр үнгэрэе. Хоца хубунэй 8 наһатай байхадан тэрэндэ хуби зол тохёолон нэгэ үгэнэдэ хуушан монгол үзэг бэшгэ заалгажа, уншажа ба башгэжэ нураһан байгаа. Бага балшар наһанаа ажал хэжэ эхилэн ба хүшэр хүндэ байдалтай байһан дээрнээ саашадаа нураха арған олдоогүй.

«Энэ үедэ бурят нотатга ямаршыне йургуули гэжэ байгаагүй. Тинмээнэ минни йургуули энэгээр дүрээлэн юм... Гэбэшье, монгол хэлэн дээрэнэ бии байгаа бүхы литературые бүлгэнь шахуу хомхойгоор уншадаг байгаа... Бури үхбүхүн байхадла хойшо арадай үлгэр, тавбаринуудта үнэн зүрхнөө дуралдаг йам. Өөрынгөө хүгшэн эжин ба нотагтай үлгэршэдэй гоё байхандууд, сэдэн хурсандууд үлгэршүдые хэлэхэдэнэ шагнадаг байгаа, хожомнь өөрөөшье хэлэжэ нураа йам» — гэжэ нүхэр Намсараев өөрынгөө автобиографи соо бэшээнэ.

Хоца Намсараев болбол агуухэ Октябрскэ революциин болоонитой һүүлхэнэр литературно-олонинтын ажал-ябуулга хэжэ эхилэ. Тэрэ хадаа хуудэ нотагта советскэ засаг байгуулха хүдэлмэридэ нотагтай түрүү хүнүүдтэй хамта угаа ехэ эдэбхитэйгээр оролсоо хэн. 1917 ондо, февральскэ революциин үгүүлэр, Хэжэнгийн ажалшад тэрэнэе Холбинска хосуунай комитедэй гөшүүндэ йунаба. Хоца Намсараев шүдэр эмхидгэлдэнэ Доодо-Хэжэнгийн эхин йургуулида багшаар томилогдоо. 1928 он хүрэтэр Хэжэнгийн ба Хорин йургуулинуудта багшаар хүдэлмэрилөөд, 1928

ондо республикын столицада ерэбэ. Тэндэ Бурят-Монголой культурын институтта, гүрэнэй хэблэдэ, «Бурят-Монголой Үнэн» газетын редакцида хүдэлмэрилэ. Энэ үе соо Верхнеудинский городской Советэй депутадаар хэдэн удаа йунагадан байна.

Хоца Намсараев болбол Лениней орденор, Ажалай Улаан гүтэй орденор, «1941—1945 онуудта болоһон Эсэгэ ороноо хамгаалтын Агуухэ дайнай жэлүүдтэ хэбэн шэн габьяата ажалай түлөө» медаллар ба ВМАСССР-эй Верховно Советэй Президиумэй хэдэн грамотануудаар шагнагданхай. Мүнөө үедэ СССР-эй Верховно Советэй депутат ба ВКП(б)-гэй Обкомой шалгалтын комиссин гөшүүн байна.

II.

Хоца Намсараев болбол өөрынгөө түрүүшын зохёл болохо «Харанхы» гэжэ нэгэ акттай пьесые 1919 ондо бэшэ хэн. Тэрэнгөө хойшо бэшэһэн «Бүтэлшэ Дамба» (1920), «Харанхы ажабайдал» (1921), «Революци» (1922), «Барбадайд үбгэн» (1922), «Хайрагуй харанхы эдилгэ» (1923) пьесэнүүднь гараар сагаалагдан бэшгэдэжэ, нотагһан нотаг дамжан, гарһаа гар дамжан ябажа, хуудэ нотагуудаар табигдадаг байгаа. Тинхэдэ өөрөө Хоца Намсараев зүжэг табилгада тон эдэбхитэйгээр хабаадажа, зүжэгшэдые хургадаг, өөрөөшье наадалсадаг байһан юм. Автор болбол айнаабтар ехэ революционное эдэбхи эрмэлзэлгэ гарган өөрынгөө пьесэнүүд дотор хуушанай барга бүдүүлг байдалы, лама бөөнээрэй мэхэ гохые, баяд ноёдой шэрүүн хэрэгзы абари аашые хайра гамгүйгөөр элрүүлэн сохино, харуул хайхан ерээдүй тээшэ арад зоноо урлалан дуудадар байгаа. Энэ үе хадаа бурят-монгол литературын түрэгэ гаранан түүхэ соо «нотагтай драматургин» үе гэжэ нэрлэгдэн ороһон байна. Хоца Намсараевай творческо ажал-ябуулганы эгээн үеһөө эхилэ юм.

1924 ондо, тон хаяхан хэблэгдэжэ эхилһэн «Бурят-Монголой Үнэн» газетын түрүүшын номеруудай нэгдэ Хоца Намсараевай шүлгэ толилогдоо хэн. Тэрэ шүлгын нимэ үгэнүүдээр эхилһэн байгаа: «Барга байдал арилан оино, бусагагүйгөөр тоннилон тонило, орондөө ажабайдалай ариун наранмандаа...» Агуухэ Октябринэ, эрх сүлөөгэ шэнэ байдалые ба арадай ариун һонор ухаан бодолые магтан дуулаһан дүлгэ хурса шүлгүүдээр Хоца Намсараев болбол бурят-монголой советскэ поэзин үндэнэ нуури табиган байна.

Эдэ жэлүүдтэ Хоца Намсараев хэдэн олон расказууд ба новеллэнүүдые бэшэжэ, хуудэ нотагта ябажа байгаа ангийн тэмсэлые большевиктскэ харуулаһан байха юм. Тэрэнэй «Үншэдэй үхэл», «Баян ба үгэтэй», «Үмсэ ба хамта» гэжэ ба бусад олон расказуудын эгээн нимэ удхатайнууд. Хоца Намсараевай расказуудай «Тинмэ байгаа» гэжэн түрүүшын спорингой хэблэгдэжэ гаранан ябадал болбол бурят-монгол литературадайн уранхайханай прозын үндэнэ нуури болохо үгэнэй юм. Уранзоожолсо болбол эдэ зохёолнууд соогоо арадай сэдэ мэрэгэниин, простой хүнүүдэй нэрэ хүндые, тэдэнэй һүбэлгэн бэрхые, эрэлхэг зоригые, хурса хурдан ухаан бодолые магтан дуулаһан байха юм.

Хоца Намсараевай творчествын тэрэ үедэхи онсо илганы ямар байгаа гэжэдэ, уранзоожолсо болбол энеэдэ ба элиг шог ехэтэй зүйлүүдые ехээр бэшэжэ, кулагуудай хэрэгзы шэрүүн аашые, ламанарай хомхой хобдлогые, мүн тэрэшлэн капитализмын муу муухай бүри бухалые элрүүлэн, хайра гамгүйгөөр бутта задаа сохидог байгаа. Эгээл тэрэ үедэ Хоца Намсараев болбол «Үбгэн гэлэнэй үгэ» гэжэ айнаабтар ехээр суурхайһан поэмэ бэшэ хэн. Тэрэн соогоо хомхой хобдог, мэхэ, шэ тэнэ ламын жэрхшэтэй муухай шэнжэ шарайнь айнаабтар шадмар бэрхээр харуулаһан байха юм. Нүүдэрин мүн зоний дунда сууда гарһан «Ула ба зула», «Жоодшо» гэжэ мэтын шүлгүүдые бэшэ бэйлэй. Арадай үлгэр онтохойной аялгы хэрэглэн, айнаабтар хурса элиг шог оруулан бэшэһэн шүлгүүд ба расказуудые хойно хойноһон тэрэ үедэ бэшэжэ байба. Хоца Намсараевай «Мүргэдэг хонин, мүхидэг лама», «Хара шарайта» гэжэ ба бусад расказуудыне арад зон мүнөөшье хүрэтэр эли тодоор наһага байдаг. Хоца Намсараев болбол уржада ябаа залу үетэнэе коммунистичекэ үзэлөөр хүмүүжүүлэ талаар айнаабтар ехэ ба аша үрэтэй хүдэлмэри хэдэг, урданай бузар муухай үлгэлтүүдые хатуу шангаар сэхидог байгаа. «Бурят-Монголой Үнэн» газетын редакцида үбгэн «Цыремпил» гэжэ повесть бии болодо, хэдэн удаа хэблэгдэнэ байна.

далые эмхидхэнэ ба тэрэндэ өөрөө хүтэлбэрилхы үүргэ эзэлэн угаа ехэ эдэбхитэйгээр хабаадаһан байгаа Хоможомго тээ «Гургаданай гурбан сэсэн» гэнэн фельетонуудые бэшэ дэг байгаа. Эдэ айнаабтар хурса фельетонууд болбол «орхонжото ламанарые» ба «коргойто бөөнэрые», кулагуудые ба хүнэй хүзүү мүлжэгшэдые, архиншадые ба карташадые айнаабтар ехээр һүрдүүлэн шэшэ рүүлдэг байһан юм.

1928 оной эсэстэ манай орон болбол өөрынгөө жүгжэлтын шэнэ шадата — манай оройной бүхы түхэд шарайе үндэһөөрнэ — хубилгаһан суута сталинска табанжэлүүдые бүлгүүлгэдэ шүлжэн ороһон байна. Зохёон байгуулхы эдэ жэлүүдэй туршада манай республика болбол экономика хэсэ ба культура талаараа тон хурдангаар хүгжэн мандалан байна. Урдан хаанта Россиян гэгэгэнги зах хизаар байһан манай республика болбол сээгэлэн мандалан социалистичекэ республика болон хубилба. Туза тайгын байһан газарта заводууд ба фабрикануудай корпусууд болобо. Колхозуудай полинууд дээгүүй тракторнууд ба комбайнууд дуулагдажа эхилэ. Хуудэ нотагуудта болон гороудуудта йургуулинууд олоороо бии болобо. Национальна театр ба музейнүүд байгуулагдаба. Тэрэнэй хамта социализмын барилгандууд дээгүүр, культурина фронт дээрэ советскэ арадай ябуулан асар ехэ хүдэлмэри дотор, дотоодын ба гадаадын олон тоото дайсадтай хэбэн тэмсэлэн дундуур шэнэ, советскэ хүн урган гараба.

Арадай дундаһаа гаранан бэлгэтай хүнүүд этнэ таатай зохиэд үедэ литература худар орожо, Хоца Намсараевые тойрон жагсадаг. Тэдэнэр хэд байгааг гэхэдэ, Вабаан Абидаев, Бата Базарон, Аполлон Шадаев, Докто Номтоев, тэе хойдо тэнэ бэшэжэ эхилһэн Намжил Балдано, Шираб Нимбуев болон бусад болоно. Хоца Намсараевар толгойлуулаһан тэдэнэр болбол урдан национальна литературын үгы байһан дээрнээ хүшэр хүндэ шэнэ зам гарган ябажа, шэнээр түрэнэй литератураяа бөжүүлһэн байха юм.

Тэдэнэр энэ зорилгоо шидэхэ шэнэ образуудаар дүрэнги зохёолнууд болоһон байха юм.

III.

Хоца Намсараев 1925 ондо большевиктскэ партиин эргэдэ жагсаба. Тэрэнгөө хойшо уранзоожолсо — большевик гүнзгэ болд түгэс творческо ажабайдалые суаршагүйгөөр эрхлэжэ оробо. Тинн Хоца Намсараевай зохёолнууд улам бүри мүлэмдэ хурса ба илейнэ удхашанаараа түгэс дүрэнги болобо. Тэдэ онуудта бэшэһэн шүлгүүдынь («Бурят-Монгол», «Большевистскэ партиин хусэн», «Дохоё», «Мавзолей») илейнэ ба уранхайханайгаа талаар эрхим һайн ба поэтничекэ шэнэ образуудаар дүрэнги зохёолнууд болоһон байха юм.

Поэт болбол Некрасовай хэлэһэнэй ёһоор, «темөдээ харюусажа шадха арга аялгыс», Бурят-Монголой социалистичекэ бодото ажабайдалые элрэхэйнэ харуулхада туһалжа шадха арга аялгыс, социалистичекэ дэлхэйн шэнэ хүнүүдэй шэнэ хүсэл бодолые харуулжа шадха арга аялгыс ехэ оролдосотойгоор бэдэржэ оройһон байна.

Агуухэ Октябрскэ революциин илайанай ашаар хуудэ тосхондо шэнэ байдал тогтобо. «Октябрскэ революциинаа эхилэн», — гэжэ нүхэр Сталин 1933 оной февральда болоһон колхознигууд-ударнигуудай Бүхэсоюзна нэгдэхы съезд дээрэ хэлэжэ хэн, — шэнэ замда, колхозуудай замда шэлжэн оролдо эхилэ юм. Саашан нигэжэ хэлэжэ хэн: «Шэнэ колхозно байгуулалтын үедэ тарнашад болбол хамтаараа, артельээр хүдэлмэринэ, шэнэ зэбсэгүүдэй тракторнууд болон хуудэ ажахын машинануудай туйламжагтайгаар хүдэлмэрилнэ, өнөдтэ ба өбөдэн.

гөө колхозуудай түлөө хүдэлмэрилнэ, капиталистнууд ба помещикуудгүйгөөр, кулагууд ба хонжоо наймаашадгүйгөөр ажаһууна, өһөддэ дүнгөө материална ба культурина байдалы үдэрнөө үдэртэ хайжаруулхын түлөө хүдэлмэрилнэ».

Тинн арадай уранзоохолшын үмээнэ социалистичекэ революциин ашаар бии болоһон шэнэ нотаг толоорн харгадаба. Арадай дайсадтай — кулагуудтай, ламанартай, буржуазно-националистнарта эсэргүү хатуу шанга тэмсэлэй эрхэ байдал дотор хуудэ нотагууд болоһон тосхонуудта шэнэ, социалистичекэ харилсаанууд бии болобо. Хүнэй ухаан бодолдохи капитализмын үлгэдэлүүдые дабаагүй һаа, ангийн дайсадые дараагүй һаа хуудэ нотагта ажабайдалай шэнэ, социалистичекэ формонууд һалбаран мандажа шадхатуй байгаа. Эгээл энэ идея бүхын түрүүндэ Хоца Намсараевай творчествын эшэ нууринь боложо үгэнэ байха юм.

Тинн Хоца Намсараев «Нэгтэ хүн» гэжэ хоёрдох повестьнь хуушанай үлгэдэлүүдые дабан гараха ба хуудэ шэнэ социалистичекэ ажабайдалые хүгжөөжэ темэ дээрэ бэшгэдэхэй. Энэ повесть болбол амжалта олохо ёһоороо олоһон байна. Тус повесть хадаа идейн үндэр шанартай, һайн хайхан ба ариун нангин хүсэл бодолоор нэгтэрэнги байнаараа илгарна.

«Колхозно байгуулалгада зорюулан поэдэй бэшэһэн олон шүлгүүдынь», — «Үндэр өдэ», «Нарата бурят орондо», «Хонинхой дуун», «Антууна» гоё хайханаар ба этниг үнэмшөөр бэшгэдэхэй. Бурят-Монголой түхэл шарайе үндэһөөрнэ хубилгаһан индустрализациилтын темээр бэшгэдэн шүлгүүдынь («Бурят оройной үргэн нотаг дайсаар», «Халуун хуянууд» ба бусад) анха түрүүшынхэ ханхинан соностобо.

Бүхы бурят-монгол литература шэнги, Хоца Намсараевай творчествон Сталинска Конституциине баталан абалтын жэлүүдтэ ёһотой бөө хүсэһэн байха юм.

Эсэгэ ороноо хамгаалын Агуухэ дайнай үедэ бүхы советскэ арадай харуулаһан жэшээлшгүэй ехэ баатаршала, дайсанда үнэн зүрхнөө дураа гуталга, советскэ социалистичекэ байгуулалтын бата бэхи ба илгадашгүй байһан ябадал, СССР-эй арадуудэй эдэршгүэй хани барисалан — эдэ бүтэдэ хадаа социалистичекэ Эхэ оройнойгоо эрхэ сүлөөгэй, нэрэ хүндын ба бөө даанхай байдалай түлөө шэн зоригтойгоор тэмсэхэ хэрэгтэ манай арадые урляһан зохёолнуудые бэшэжэ ябадалда манай уранзоохолшодые зоригжуулаһан байна. Хоца Намсараев дайнай жэлүүдэй туршада айнаабтар хурсандууд шүлгүүдые («Эхын юрөл», «Улаан Олон», «Бидэ илахабди», «Шуһанай түлөө шуһаар», «Фашистарые худгалгы» гэжэ ба бусад) угаа олоор бэшэһэн байна. Дайнай түлг үе соо уранзоохолсо болбол «Илаһын туяа» гэжэ повесть бэшэжэ хэн.

IV.

Бурят-монгол литература болбол ангийн үедэ шанга тэмсэлэй эрхэ байдал дотор урлан ба хүгжэнэ байна. Буржуазна националистнар болбол тэрэнэй трибуные өһөдүнэ бөө бузар муухай, арадтай харша зорилгонуудта бөлүүлжэ хэрэгтэ ашаглахые һөдөн байһа. Гэбэшье, большевиктскэ партиин хүтэлбэрээр дайсадтай бүхы һэдлэгэ аашандууд бутта сохиддо.

Литература ба искусствын асуудалнуудай талаар гарган ВКП(б)-гэй ЦК-гэй түүхэтэ шидэхэбэринүүдэй һүүлээр Бурят-Монголой уранзоохолшод областной партийна организациин хүтэлбэрин ашаар ба республикын бүхы олонинтын туһалмжаар арадта харша, политикай, идеягүй, хэндэшые хэрэггүй зүйлүүдые манай литература худар тулхихые һэдлэн ябадалда ба буржуазна «культурын» үмэнэ доро дохио ябадалда эрид шанга сохило хэжэ, элдэб үнгын идеологияса хазгайралтануудһаа, буржуазна национализмын үлгэдэлүүдэ манай литературые сэбрэһэн байна. ВКП(б)-гэй ЦК-гэй тогтоолнуудай ба ленинградска журналууд тухай нүхэр Ждановай элидхэлэй һүүлээр дэлгэрэн шүмэжэл бол боергые шүмэжэл бол бол арадта харша, феодально-ханска эпос — «Гэсэрэй» реакциноно шэнжэ шарые элрүүлдэ, алибүхы хорото зүйлүүднээ сүлөөрхэ хэрэгтэнэ манай литературата туһалһан байна.

Хоца Намсараев болбол буржуазна националистичекэ идеологи номношодые хайра гамгүйгөөр, эрид шууд элрүүлдэ зуураа, большевиктскэ партийна үзэл сурталлар, дүлэт патриотизмын үзэл сурталлар халима дүрэн зохёол-

нууд соогоо манай баатарлиг, социалистичекэ мүнөөдэрые шадалай хүрэхэ шанга дуугаар магтан дууладаг байна. Түбхын түрүүндэ Хоца Намсараевай «Алтан Эзбэ» гэжэ шэнэ повесть нимэ байна. Өөрынгөө хубинн өөөсэлгыс дайшалхы самолёт бүтээжэ хэрэгтэ үгэнэ саратовска колхозник Ферант Головатый гэгшын патриотичекса хэрэгые советскэ хүнүүд хэээшые мартахагүй. Энэ гайхамшагта үүсхэл тухай йураг суу манай республикын зах хольн колхоз хүрэтэр дуулдана. Фронтонигай хүбүүн, йургуулин йурагша Цыдып гэгшэ сэдхэл хүдэлгэмэ энэ мэдэе хээрэ мал адуулжа ябаһан Бааранхай үбгэндэ сэхэ ошожо дуулдана. Бааранхай болбол Ферант Головатый баһал намдал адли, баһал хүбүүдтэй ба басагадтай хүн байна гэжэ мэдэдэ, тэрэнэй үүсхэлые дэмжэжэ гэжэ шиндэнэ. Тингэдэ өөрынгөө колхоз дотор энэ ариун хэрэгтэ эхи табина. Колхознигуудай зөөрээр бүтээгдэн самолёт алтан эзбэ шингээр фронт худар дайсадые дарахана ошона. Энэ гайхамшагта зохёолдой удхыне тоһолоһон хэлэхэдэ нимэ байна. Эгээл нимэ дээрнээ республикын бүхы олонинтэй энэ зохёолые тон ехэ баяртайгаар угаа. Уранзоохолшо өөрынгөө повесть дотор колхозной партинын образые айнаабтар зүбөөр харуулаа.

Хоца Намсараев пьесэ бэшэжэ талаар өөрынгөө гээлгэмэ бэйлгэ шадбарине харуула. «Тайшаатай ташуур» гэжэ түүхэтэ драма ба «Жаргалай түлкюор» гэжэ пьесынэ Бурят-Монголой театрын сценэ дээрнээ оройдоошые буунагүй, амжалтага алданагүй.

Хоца Намсараев һүүлэй үедэ «Эдиршүүд» гэжэ шэнэ повесть бэшэжэ дүргэе. Манай һанахада, уранзоохолшо болбол искусство гээшэ гансал социализм байгуулашые, хүнни харуула бэш, харин тэрээрээр оморгохуулжа шадха зэр гэтэй гэгшэ Горькинн захяеа хүтэлбэри болгоһон байна. Залуу гвардецуудэй баатаршалгаар омгорхон ябадаг өөрынгөө эдир георинуудай сөдхэхэй гоё хайханни харуула зуураа, Хоца Намсараев болбол тэдэ эдиршүүдэй творческо арга боломжонуудые залуушуудта харуулжа үгэнэ образуудые байгуулаһан, өһөдүнгөө хүсэндэ этгэхэ этгилэ найдабарине бэхижүүлһэн, ариун хэрэгтээшэ, баатаршалга тээшэ эрмэлзэхэ хэрэгтэй гэжэ урляһан байна.

30 жэлэй турша дотор Хоца Намсараев 30 ондоо нуууд боложо хэблэгдэн гурбан зуу шахам зохёолнуудые бэшэһэн байна. Хоца Намсараев болбол өөрынгөө уранзоохолой ажал-ябуултые эхилхээгэ захалаад, арадай дундаһаа гаранан простой хүнүүдэй гоё хайханые, хүсэ шадалые ба оюун бэлигыне магтан харуулдаг байха юм. Түрүүшын драматичекса зохёолнуудһаа, «Тинмэ байгаа» гэжэ расказуудһаа эхилэн Цыремпил хүрэтэрөө, һүлэй үсын шүлгүүд хүрэтэрөө тэрэнэй творчествон манай партиин хүсэл зоригор түрүүлгэдэн шэнжэ шанараар халима дүүрэн байдаг.

Хоца Намсараевай зохёолнууд уранхайханайгаа шэһэе, идеяные талаараа үдэрнөө үдэртэ ургажа, бэхижэжэ, зориг бадаруулагша советскэ патриотизмын ба аралуудай сталинска хани барисанай үзэл сурталаар баяжажа байна. Тэрэнэй зохёолнууд болбол идеянь талаара баяжажа хайханага хажуугаар, тематикынгаа талаар улам бүри үргэн дэлгэр боложо байдаг. Уранзоохолшын уранхайханай шадбарин улам бүри өөдөө ургажа ба нарин һагта боложо байдаг.

Хоца Намсараевай гүйсэхэе байгаа ойн баяртай дашарамдуулан Москвада, советскэ уранзоохолшодой Союзда, поэтманай хүндэлдэ ёһолд хэбэн байна. Советскэ элнэе ехэ поэт Н. С. Тихонов Хоца Намсараевта хандан хэлэнэе баярайнга үгэ соо нигэжэ хэлэе:

«Хоца Намсараевай ойн баяр хадаа бүхы олонациональна советскэ литературын һайндар мүн. Юуб гэхэдэ, Бурят-Монголой арадай поэдэй творчеството хадаа Эхэ орондо, Ленин — Сталин партида хизааргүй ехэ йнаг дурлаалар, зориг бадаруулагша советскэ патриотизмаар, бүхы советскэ арадай сэдхэлдэ байгаа мэдэрлүүдээр ба болон ханалаар нэгтэрэнхэй байна шуу».

Энэ сэргэлтэ болбол бүхы бурят-монгол литературата үгтэнэ сэргэлтэ мүн.

Олег Кошевойн хүгшэн эхын бэшэг

Улан-Удын басагад № 3 дунда хургуулин долоодохи «А» классай хурагшад классайнгаа хүтэлбэрлэгшэ Е. Бурдуковская гэгшын удирдалгаар «Хүбүүн тухай повесть» гэж Елена Кошеваягай номые уншайн юм.

Красноной залуу гвардеецүүдэй эдир комиссар, Советскэ Союзай Герой Олег Кошевойн эхэдэ зорюулан бэшг энэ хургуулин хурагшад Краснодон город эльгээн юм. Хурагшад үнэтэ харюугай ерэхые хүлээж ядан байгаа. Краснодонхоо нимэ харюу ерээ:

«Краснодонхоо амаршалнабди. Холын Улан-Удын хургуулин 7-хохи «А» классай хурагшад, Таниие Олег Кошевойн хүгшэн эхэ үнэн зүрхэнөө амаршална.

Бидэнэр мүнөөдэр манай Агуухэ Эхэ оройной али бүхы хизарнууд-наа эхэ олон бэшгүүдые абабабди. Тэдэнэй тоодо Танай бэшг абалсайндаа айнаар эхэ баяртайбди. Елена Николаевнагай Москва ошолон дээрээ бид таңда харюу бэшгээр шиндээб. Минни инаг аша Олег тухай дурдан, ханажа яба-һандатнай хэмжүүргүй эхэ баяр-

тайб. Манай орон соо мимэ ил-дам инаг залуушуулаа хаа хаана-гүй байдагынь ямар байн гэшэб!

Хүндэтэ басагад! Би Олег тухай-да хэдэн үгэ хэлэхэ дуратайб. Олег айнаар хонор хурса, ажа-байдалда дуратай хүбүүн байн юм. Найнаар шурадаг ба гээгдэнэн хүхэртэе ходоодо туһалдаг байгаа. Эхэ олон ном уншадаг байн юм. Тэрэнэй эгээл дуратай номуудайн нэгэниинь «Булад яжа хатуу-жааб» гэж Н. Островскийн роман байн бэлэй. Ходоодо гэр бүл-нэртөө туһалдаг, хамтын хүдэлмэ-ридэ ханамжатайгаар хабаалса-даг байгаа. Гадна, хүгжэм ба тан-цада дуратай байн юм. Хүндэтэ басагад! Хуралсалдаа болон ажал-даа найн амжалтануудые туйлахы-етнай хүсэжэ, элүүр энхэ ябахыет-най юрөөл табинаб.

Вера, Олег Кошевойн хүгшэн эхэ. Харюу бэшгые хүлээб.

Ингэжэ, Улан-Удын басагад № 3 дунда хургуулин хурагшад холын Краснодон городохо арадай герой Олег Кошевойн хүгшэн эхэ-нээ бэшгэ абаба.

М. Мангадаев.

Улан-Удэ городто баршдажа байн 28 квартиратай гэрэй баршга дээр. Уранзурааша А. Чечинэй зураг.

Республикын полинууд дээрэнэ

Хоёр бригадын хоёр ондоо ажал

Манай колхозой поли дээр Чеса-нын МТС-эй тракторна 2 бригада хүдэлмэрлэнэ. Эдэ бригаданууд тош алин хүсэтэй аад, ажалайн бүтээсэ хоёр ондоо байха юм.

Бригадир нухэр Шамсудинов трактористнуудайнгаа ажалые зүбөөр эмхидхэдэг ба трактортаа техничскэ харууналга найнаар хэдэг байна.

Энээнэй ашаар тус бригада пар халхаа түсбөө амжалтатайгаар дүүргэд, үшөө 120 гектарта пар халхаа, улга абаба. Энэ уялгага дүүргэжын түлөө тус бригадынхид эршэмтэйгээр тэмсэн, имгалт үндэр бүтээсэйгээр ба шанар найнтайгаар ажаллана. Мүн горьтойхон хэмжээнэй горючи алмаа. Трактористнууд П. Эрдынеев, Т. Лушанов, Ц. Санданов гэгшэд полевой хүдэл-мэрийн эхилэнхэ хойшо үдэр б-

хэнэ нормоёо 120—150 процент дүүргэнэ.

Тинхэдэ Г. Цыренбазаровагай хүтэлбэрилдэг бригада хабарай уелэ хэгдэхэ тракторна хялэмэрийн түсэбэ минн 60 процент дүүргэе. Энэ бригагада 3 трактор бин юм. Тезд эндэ техничскэ харууналгын муу-гаар табигдаһан дээрээ бөлжөө, эдэ тракторнуудын саг үргэлжэ элдэржэ, өөлдтэй юмэ бүтээнгүй. Мүнөө минн 20 гектарта пар ха-лаад байна. Бригадир Г. Цыренба-зарова тракторнуудаа бүтээсэ эха-тэйгээр ашаглаха талаар ямаршэ хэмжэе абангүй.

Ушар нимээнэ энэ бригадын хү-дэлмэрийн эрид найжаруула хэм-жүүдые дары абыхынь МТС-эй дирекциһэ эригдэнэ.

Цырен Батуев, Хэжэнгын аймагай Сталиной нэрэмжэтэ колхозой гэгшүүн.

1007 гектарта сахарна свёкло тарима

Бичурын аймагай колхозууд энэ жэлдэ 1000 гектарта сахарна свёкло тариха түсэбтэй аад, 1007 гектарта таряа.

Мүнөө сахарна свёклын ургаса хаа хаангүй найнаар гаража байна.

Сталиной, Логовскийн, Свердловой нэрэмжэтэ, «Победа» ба бусад колхозууд свёклын тарилгада нэмэлтэ тэжээл үгэжэ эхилээ.

П. Мишинский.

Шефскэ бэлэг

Бичурын аймагай «Живсырьёгой» коллектив Бага-Куналейн МТС-эй нухэр Цыбыковэй хүтэлбэрилдэг тракторна бригадые шефскэ абанхай юм. Энэ коллектив трактористнуудай гэр байрые гоён шэмэлгэжэ

үгөө. Мүн тэдэнэй дунда хөөрөлдөө, лекцинуудые үнгэргэнэ.

Гадна, тус коллектив бригадын трактористнуудта тамхи, мылз, зуруул, шатар гэхэ мэтэнүүдые бэлгэ-лэб.

Ц. Будаев.

Воскресник эмхидхэнэ

Хэжэнгын аймагай центрэдхи эмхи зургаануудай хүдэлмэрлэгшэд амаралтынгаа үдэр бүхэндэ таряанай буртаг дблэ түүгээр воскресник үнгэргэнэ.

Эндэ хаяхан 100 гаран албахаагшад Сталиной нэрэмжэтэ ба «Ленинэй зам» колхозуудай поли дээрэ гаража, хэдэн зуугаад гектарта бур-таг үбнэ түүбэ.

Д. Доржиев.

А. Я. ВЫШИНСКИЙ ПАРИЖЬАА БУСАЖА ЕРЭБЭ

Гадаадын хэрэгүүдэй министрүүдэй сессии дүүргэжэ, СССР-эй Гадаа-дын Хэрэгүүдэй Министр нүхэр А. Я. Вышинский Парижьаа Москвагаа, бусажа ерэбэ. (ТАСС).

Румынска ба польско таряададай делегацинууд Советскэ Союзда ерээ

Румынска таряададай делегаци Москва ерэбэ. Энээнэй составта 152 хүн—ороной бүхы районуудхаа түлөөлгдэжэ ерэнэ румынска таряа-шад, машинно-тракторна станци-нуудай болон гүрэнэй ажахынуудай хүдэлмэрлэгшэд бини.

Эдэнэр хэдэн хонгоно Москвада байжа танилсаха түсэбтэй. Тэрэ-нэйнгэе лүүлээр Закавказска рес-публикануудта, Кубаньда, Украин-ска ССР-тэ, центральна область-нуудта ябажа, колхозуудай, мал ажалай фермэнүүдэй, МТС-үүдэй, научно-шэнжэлэлгын институтуудай ба худөө ажахын эмхи зургаануудай эрдэмтэдэй дүй дүршэлтэй та-нилсаха юм.

Тэрэшлэн Польско Арадай Рес-публикын таряададай 395 хүнөө бүридхэн делегаци Киев ерээд бай-на. Эдэнэр Украинын столицада байжа танилсаһанай удаа, колхозуудта ошохоор хараална.

ХИЛЫН СААНА ЮУН БОЛОН ТАСС-эй телеграммуудхаа

ПРОФСОЮЗУДАЙ БҮХЭДЭЛХЭЙН ХОЕРДОХИ КОНГРЕСС ЗАРЛАГДАА

Парижьаа мэдэсэһэнэй ёһоор, профсоюзудай Бүхэдэлхэйн хоёр-дохи конгресс энэ оной июнин 29-дэ Милан городто (Итали) нэгдэ-хэнэ.

Тус конгрессэ бүхы үнэтэ проф-союзудай делегатууд, тэрэшлэн харагшад хабаадаха байна.

ВФП-гэй (Профсоюзудай Бүхэ-дэлхэйн Федерациин) ажал-ябуулга тухай тоосоон, ажалшадэй эконо-мическа ба социальна хэрэгүүдые хамгаалха тушаа ВФП-гэй ба тэ-рэниие дагадаг национальна центриүүдэй ябуулганууд тухай, арадуудай эб найрамдал ба демок-ратическа эрхэнүүдые хамгаалха асуудалаар ВФП-гэй хэһэн ябуулга тухай элмэхэдэ, Азин болон Афри-кын ороонуудхид, Австралидахид ба Латинска Америкадхи проф-союзудай ажал-ябуулга тухай, хүдэлмэрлэгшэдэй хүсэ хэрэгэлгын ба ондоо тэдэ ошоно нотагланан ажалша хүнүүдые экономическа ба социальна талаарн алин эрхэтэй болгохо асуудал тухай зүбшэн хэлсэгдэхээр хараалагданхай.

БОЛГАРСКА ДЕРЕВНИ ШЭНЭДХЭГДЭН БАЙГУУЛАГДАЖА БАЙНА

Худөө ажахыга социалистическэ ёһоор шэнэждэн байгуулжын тулада болгарска деревни эхэ хүдэлмэри ябуулжа байна.

Болгарска коммунистическэ партини табдаха съезд хадаа Болга-ридахид газарай бүхы талмайн 60 процентые 1953 он болотор хам-таараа элдүүрилдэг болгохо зорилго табила. Энээнэй үндэһөөр нэгдэхэ табанжэлэй эсэс (1953 он) хүртээр 3 миллион гектар газартай кооперативно-газартаряалангай 4000 ажахынууд тогтоогохо ёһотой байна. 1949 ондо газартаряалангай кооперативуудай (ТКЗХ) тоое 1500-да хүрэхэ, 400 мянган га газартай болгохо гэнэн байгаа.

Гэбэшье, байгша оной түрүүшын

ДАЭЭР АРАДАЙ ФРОНТ ИЛАБА

Албаниа июнин 5 ба 9-дэ — хүдөөдхи арадай соведүүдтэ, июнин 12 ба 16-да—райнон болон городской соведүүдтэ, хунгалтанууд хэгдээ гэжэ албанска телеграфна агентство дамжуулан мэдэсэһэ. Даб дээрэхэ мэдээнүүдэй ёһоор, бүхы хунгалтадай хабалдажа, 96,99 процентны Арадай фронтын кандидатнуудай түлөө голосуудаа үгэбэ.

БОЛВИЙН ПРАВИТЕЛЬСТВОНЫ ЗАХИРАЛТА

Ажалай хүсэ абаха ба 19-һөө 50 хүртээрхи наһанай бүхы гражданинуудые албанда татаха тухай Бол-виин правительство захиралта гаргаба. Энэнь горнягуудай ба түмэрзаймайхидэй забастовконуудай улам улам үргэдэһэнэй холбоотой.

МИЧУРИНСК—ҮРЭ ЖЭМЭСЫЕ ЭРДЭМ УХААНАЙ ЁҢООР УРГУУЛДАГ ГАЗАР

Москваһаа дүрбэн зуун километр Зүүн урда тээ байгаа Козлов гэжэ багахан провинциальна городок тухай революциин урда тээхи Россия дэ мөөхөн хүн дуулаһан байха. Хуушанай Козлов городой «Үзэсхэ» гэнэ найхан юмэнэй юун байгааг гээдэ, хэдэн зуун модон гэрнууд, муухай улицинууд, мүн 14 хүмэ-нүүд байн юм. Городто наймаа-шад ба церковинхид эээрхээ байдаг һэн. Тэндэхи арад зоной диллэнхи олониннь үзэг бэшг мэдэ-хэгшэй байгаа.

Байгаалие агуухээр хубилгагша И. В. Мичуринай нэрые мүнөө үүжэ байгаа хуушанай Козлов го-род мэдэгдэхэ танигдахаар бэшэ болбо. Советскэ засаг болбол хуу-шанай тулюур ядуу уезднэ городой орондо шэнэһүд олон дахбар гэр-нүүдтэй, хургуулинуудтай, болын-циануудтай, театруудтай, эрдэм ухаанай эмхи зургаануудтай болбо-сон түхэлтэй городые байгуулаа. Энэ город дотор 21 дунда хургуу-линууд, 2 институт, драматическа театр, зургаан клубууд, хоёр кино-театр, 35 библиотекэ, хэдэн араад улаан булангууд тоологдоно. Кустарна түхэлтэй түмэр замай мастер-скойнуудай орондо түрүү зэргын техничскэ зэбсэгжэһэн паровоз за-һабарилгын томохон завод бини бо-лоо. Шэнэ заводууд, «Главлплодо-овш» гэжэ комбинат ба бусад предприятинууд баригдаа.

Мичуринск тингээд, энэгээрээ суурхана бэшэ. Энэ городой омог-горхохо юмэнь — Мичуринска сэгсэглүүд ба эрдэм ухаанай эмхи

А. КОНСТАНТИНОВ

зургаанууд байна. Мичуринск бол-бол үрэ жэмэсые эрдэм ухаанай ёһоор ургуулдаг гол газар болон-хой. Мичуринай нэрэмжэтэ цент-ральна генетическэ лаборатория, шэнжэлэлгын-эрдэм ухаанай ин-ститут, туршалгын база, овошебах-чева база, плодовошной институт, техникум эндэ байгуулагдаад, эр-шэтэй найнаар хүдэлжэ байха юм.

И. В. Мичуринай хургаалые уг залгамжалан үргэлжэлүүжэ ба дам саашан хүгжөөхэ зуураа, тэрэнэй олон тоото шабинарын элдэб ян-зын үрэ жэмэстэ эрхим найн куль-турануудые 300 гарание бини болго-бо. Үрэ жэмэс ургуулха ажалые эр-дэмэй ёһоор шэнжэлжэ И. В. Мичу-ринай нэрэмжэтэ институтай аха-лагша научна сотрудник А. Н. Веня-минов гэгшэ холын холосолдолтын (гибридизацин) мичуринска арга методые хэрэглэжэ, ханхинама үбэ-лэй хүйтэннэе хамтагшэ даажа үн-гэргэдэг шэнэ түрэлэй абрикос бини болго юм. Научна сотрудник С. И. Исаев гэгшэ үни удаан хүдэл-мэригөө һүүлээр, эхэ ургасатай ба эрхим найн шапартай шэнэ түрэлэй яблонинуудые бини болгобо. М. И. Кашичкина—3 түрэлэй — гүлээрэг-нэ, К. Д. Сергеева — томо үрэтэй крыжовник гэхэ мэтэе бини болгобо.

И. В. Мичуринай тон дутын сотрунгуудай нэгэн, Сталинска шангай лауреат профессор Семен Федорович Черненко эхэнүүд ам-

Урэ жэмэстэ культурануудай

И. В. Мичуринай нэрэмжэтэ Цент-ральна генетическэ лаборатори би-шыхан питомник байн аад, 500 гаран гектар газарта таригдаһан коллекциноно садуудтай, туршалга үйлдэхэ участогуудтай, үзэсхэлэ найхан сэгсэглүүдтэй, лаборатори-нууд болон кабиендүүдтэй научно-шэнжэлэлгын нилээд томо эмхи зургаан богонихон болзор соо боло-нон байха юм. Энэ лабораторине Мичуринай тон дутын шаби И. С. Горшков хүтэлбэрлэнэ. Тус лабора-торин хүдэлмэрлэгшэдэй коллек-тив 384 элдэб янзын үрэ жэмэстэ культурануудые бини болгобо. Тэдэ культурануудын оройнойнай элдэб нотагуудта мүнөө туршалгада ор-жож байна. Мичуринска жэмэ-сүүдтэй садууд СССР дотор 50 мянга шахуу гектар талмайе эзлэнэ. Тингээд, революциин урда тээ мичуринска сортын жэмэсүүд оройдоо 20 десятина газар дээрэ таригдаһан байгаа.

Мичуринска институтай айна-тар эхэ научна хүдэлмэри ябуул-жа байһанниин доро дурсагдагша тоо баримтануудаар гэршэлэгдэнэ гэбэл: США-да 1947 он соо орой-доо 185 мянган үрэ жэмэстэ модо-нуудай гибридууд байхадань, харин мичуринска лаборатори гансаараа аяар 200 мянган гибридуудтэй бай-гаа һэн. Научно-шэнжэлэлгын ин-ститут туршалгынгаа станцинууд-тай хамта 1-миллионхоо үлүү гиб-ридуудтэй байна.

Хойто зүгтэ, Урал ба Сибирьтэ үрэ жэмэстэ модо ургуулха пробле-мэе шиндэхын тулада, И. В. Мичуриин олон жэлэй турша соо хүдэлмэрлэһэн байна. Тэрээр эрхи-станцинууд хадаа мичуринска на-учна эмхи зургаануудай туһалам-

жын ашаар, түрэл нотагуудтаа жэмэстэ модонуудые ургуулха зорилгы дүрэнээр шиндэхэ шадар-ба. Мүнөө Советскэ Союзай хизаар бүхэндэ, область бүхэндэ нотаг нотагай газарай хурьһэнэй ба сагай уларилай эрхэ байдалуудта дүр-рэн тааралдаха үрэ жэмэстэ модо-нууд ургуулагдадаг болоо.

Мичуринска кадруудые бэлдэхэ кузица-плодовошной инсти-тут Мичуринск городой центртэ байдаг. Тэрэ институт И. В. Мичуринай үүсхэлээр 1931 он-до нэгдэһэн юм. 17 жэлэй турша соо оршоно байха зуураа, энэ институт хадаа үрэ жэмэс ур-гуулха ажахыда хүдэлмэрлэхэ мэргэжэлтэй хэдэ мянган кадруудые оролдоо бэлдэхэжэ үгэһэн байха юм. Тэдэнэр мүнөө СССР-эй бүхы нотагуудаар хүдэлмэрлэжэ байхадаа мичуринска түрүү наукие олонинтын дунда нэбтэрүүлжэ бай-над.

Мичуринска сад-сэгсэглүүд үзэс-хэлэн найхан байдаг юм. Эдэ сэгсэглүүд дотор экскурсантууд орохоодо юумэ бүхэниие эхээр һон-нирхожо, сэдэхэлээ баясан хүхи-дэг. Тэдэ хүнүүд цепападус (черу-муха ба вишини гибриды), миндаль — посредник ба бэшэ Юнин най-хан ургамалнуудые үни даанаар анханар харадаг. Мичуринай түрөө-гүйдэнэ юртэмсэ дэлхэй дээрэ тин-мэ ургамалнууд байтаггүй юм. Тин-гээд мүнөө тэдэ наранай дулаан эшлэдэ дуратай абрикос ба шельковичтэй зэргэлээд, Мичу-ринскада ургажэ байдаг. Плантан-цинуудта 15 сортын мичуринска виноград ургана. СССР-эй Цент-ральна областьнуудта виноградар-стын проблемэ үни шиндэхэгдэ.

Оройной колхозууд ба совхозуудта шэнэ плантацинуудые бини болгохын тулада хэдэн араад мянган виноградай эшэнүүд мичуринска питомнигһоо ябуулагдадаг.

Мичуринска научна эмхи зургаа-нуудай база дээрэ городые тойруу-лан үрэ жэмэс ургуулха томохон ажахы бини болгогдонхой. И. В. Мичуриной нэрэмжэтэ совхоздо 1000 гектар талмайтай сад бини. Колхозууд ба совхозуудые үрөөр хан-гахын тулада үрэ жэмэс ургуулдаг Мичуринска городой ажахынуудта тэдэ культурануудай үрнэй мате-риал эхээр таригдадаг байна.

Тус городто И. В. Мичуринай 2 музейнүүд бини. Тэрэнэй нэгэнь байгаалие хубилгагша энэ агуухэ хүнэй йахануужа ба хүдэлмэрлэжэ байһан гэр дотор байдаг юм. Энэ гэр соо Мичуринай хубинн зөөри-нүүд, тэрэнэй фотографинууд, хүн зонтой абалсаһан бэшгүүд, үлэм-жэ һонирхолтой үрэ жэмэсүүд ба овошьнууд табяатай байдаг. Цент-ральна генетическэ лабораторинь территории дээрэ хоёрдох музейн байдаг

Тингээд, мүнөө сэгсэглнн садуудаа болон плантацинуудаа дэлгэн го-руулаад байхадань Мичуринск го-род өөрөөше агуухэ мичу-ринска хургаалай бини боложо мян-даһанай тухай, хууриг мортанов-ска-менделевскэ шэглэлые мичу-ринска хургаалай илаһанай тухай, мичуринска плодовоштын дам саашад хүгжээхэ угаа эхэ хараа хүсүүлүүд тухай хэлэхэ үгэдэг Бүхэсоюзна айнаар эхэ музей болон байха юм.

Харюусалгата редактор Д. Д. ЛУБСАНОВ.